

УДК 657.222.011.56

Славкова О.П.*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри бухгалтерського обліку
Сумського національного аграрного університету***Гаркуша С.А.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бухгалтерського обліку
Сумського національного аграрного університету*

ВПРОВАДЖЕННЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКУ: ВИМОГИ ТА ПІДХІД

IMPLEMENTATION OF ACCOUNTING AUTOMATION: REQUIREMENTS AND APPROACH

АНОТАЦІЯ

В статті розглянуто питання теоретичного обґрунтування впровадження автоматизації обліку на підприємствах. Наведено роль бухгалтерської інформації для керівництва підприємства. Визначено етапи автоматизації облікових процесів. Виділено хронологічний порядок процесу налаштування програми в залежності від вимог підприємства. Для автоматизації обліку підприємств запропонований і сформульований відповідний підхід.

Ключові слова: автоматизація обліку, бухгалтерська інформація, програмний продукт, спеціалізовані програми, бухгалтерський облік.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены вопросы теоретического обоснования внедрения автоматизации учета на предприятиях и роль бухгалтерской информации для руководства предприятия. Определены этапы автоматизации учетных процессов. Выделен хронологический порядок процесса настройки программы в зависимости от требований предприятия. Для автоматизации учета предприятий предложен и сформулирован соответствующий подход.

Ключевые слова: автоматизация учета, бухгалтерская информация, программный продукт, специализированные программы, бухгалтерский учет.

ANNOTATION

The article is devoted to theoretical justification for introducing of automation of accounting in enterprises. The role of accounting information for management of the enterprise is given. The stages of automation of accounting processes are defined. Chronological order of the process of configuration depending on the requirements of the company is determined. The appropriate approach to accounting automation of enterprises is proposed and formulated.

Keywords: automation of accounting, accounting information, software, specialized programs, accounting.

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин в Україні призвів до того, що для більшості галузей, будь то виробництво, торгівля чи надання послуг, ринок стає «ринком споживача», тобто таким, на якому пропозиція перевищує попит. Підприємствам доводиться постійно боротися за споживача, при цьому контролюючи питання рентабельності свого бізнесу. У цих умовах особливої актуальності набувають питання зниження собівартості продукції, підвищення рентабельності, мінімізації запасів, виконання замовлень у строк і т. д. За останні роки спостерігається тенденція загальної комп'ютеризації, що стосується всіх видів діяльності. За допомогою інформаційних систем можна представити

інформацію в зручному для конкретного користувача вигляді, прискорити та спростити операції з її введення та обробки, підвищити наочність і простоту необхідних звітів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду окремих аспектів автоматизації бухгалтерського обліку присвячені праці вітчизняних науковців таких, як Н.А. Букало, С.Т. Лобов, Л.В. Петіна, О.А. Полянська, Т.В. Пономарьова, П.В. Іванюта, С.В. Івахненко, О.С. Кривоконь, С.Ф. Лазарева, Р.Л. Ус та ін., що відзначаються фрагментарністю та розкривають в основному загальнотеоретичні аспекти автоматизованої обробки інформації.

Виділення невирішених раніше частин. Однак, незважаючи на значну кількість досліджень, питання автоматизації в системі обробки бухгалтерської інформації та встановлення вимог і підходів до них потребує детальнішого вивчення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Теоретично визначити і обґрунтувати підхід до впровадження автоматизації обліку у відповідності до сучасних вимог підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Автоматизація обліку є продовженням еволюції бухгалтерського обліку на підприємстві. Коли бухгалтерський облік перестав задовольняти потреби користувачів в оперативній інформації, виникла необхідність ведення його із застосуванням комп'ютерних систем і технологій.

На думку деяких науковців, підприємства отримують економічний ефект від використання сучасних автоматизованих інформаційних систем управління закупівлями, головним чином, за рахунок можливості контролю за господарськими процесами в режимі реального часу. Зокрема, при плануванні закупівель економічний ефект виникає за рахунок скорочення обсягів страхових запасів, зниження обсягів недоотриманих матеріальних ресурсів та скорочення можливих обсягів недовиконання плану виробництва. Таким чином, основний ефект від використання автоматизованих інформаційних

систем полягає у своєчасному уникненні негативних проявів економічних ризиків [1, с. 181].

В свою чергу, Н.А. Букало вказує, що, враховуючи широкомасштабний розвиток засобів інформаційних технологій, законодавчо-нормативних змін, на підприємствах України постають проблеми підготовки спеціалістів з обліку й аудиту, додаткових витрат внаслідок придбання нового програмного забезпечення, витрат на навчання персоналу [2, с. 58].

Л.В. Петіна загострює увагу на ефективності проведення обліково-аналітичних та контрольних заходів та зазначає, що їх можна досягти лише за умови підвищення їх оперативності – наближення до процесу виробництва, тобто проведення їх безпосередньо в структурних підрозділах, що дозволить своєчасно приймати регулюючі управлінські рішення, активно втручатися в хід виробничих процесів. Одним із напрямків удосконалення обліково-аналітичної роботи процесу виробництва є його автоматизація на основі використання сучасної обчислювальної техніки [3, с. 29].

Проте Т.В. Пономарьова [4, с. 27] вказує, що проблеми автоматизації обліку залежать більшою мірою не від недосконалості програмного забезпечення, а від складності процедур обліку.

До цієї ж думки схиляється і О.А. Полянська, яка стверджує, що автоматизація облікового процесу – це не проста заміна комп'ютером працівників бухгалтерії, а лише істотна підтримка в їхній роботі. Крім того, зазначає автор, впровадження та організація системи обліку в автоматизованому середовищі – це складний і багатоетапний процес, який потребує значних капіталовкладень [5, с. 289].

Очевидно, що організація обліково-аналітичних процедур отримання інформації повинна бути покладена в основу формування інформаційного забезпечення управлінської ланки підприємства, яка дозволяла б керівництву грамотно і оперативно формувати управлінські рішення [6, с. 24]. Будь-яке підприємство незалежно від того, яку діяльність воно веде, займається оперативним обліком: реєструє події, складає таблиці, формує різні звіти, розраховує показники своєї продуктивності. У зв'язку зі збільшенням обсягів господарювання виникає необхідність автоматизації такого роду рутинних операцій за допомогою різного роду програм, які, в свою чергу, можна умовно розділити на декілька груп, що одночасно є і етапами автоматизації:

- електронні таблиці (Excel, Lotus і т. д.);
- програми бухгалтерського обліку з можливістю ведення в них різних видів обліку;
- програми, написані власними силами (макроси в Excel, SQL Server і т. д.);
- профільні програми для різних видів обліку;
- ERP-системи, в рамках яких використовується блок з ведення обліку.

Ускладнення впровадження автоматизації обліку у першу чергу пояснюється тим, що

підприємства не завжди чітко собі уявляють, навіщо їм потрібна система. Як наслідок, цілі впровадження, по-перше, не взаємопов'язані зі стратегічними цілями, по-друге, недостатньо формалізовані.

Якщо проаналізувати типові цілі, які ставить перед собою підприємство при прийнятті рішення про впровадження системи, то ми побачимо, що це, як правило, такі:

- формування єдиного інформаційного простору;
- автоматизація документообігу;
- автоматизація обліку;
- управління бухгалтерією та фінансами;
- управління запасами сировини та готовою продукцією;
- управління та відстеження виробництва і постачання і т. д.

Розглянемо основні етапи автоматизації обліку, які характерні для більшості підприємств.

Як правило, підприємство починає вести облік і формувати різноманітні звіти в Excel. Цей вибір обумовлений широким поширенням даної програми, достатньо великим набором інструментів і функцій для побудови звітів. Excel на першому етапі автоматизації діяльності підприємства достатньо зручний. З розвитком підприємства з'являється необхідність у більш складній системі обліку, в якій бере участь велика кількість людей. Напівавтоматизована система, побудована із застосуванням електронних таблиць Excel, вже не задовольняє вимогам підприємства, так як вона стає неповороткою у зв'язку з різко збільшеною кількістю фінансових операцій і не дозволяє оперативно отримувати необхідні звіти.

Після зростання кількості операцій багато підприємств намагаються поєднати дані бухгалтерського обліку з управлінським. Це зазвичай пов'язане з появою додаткових проблем з обслуговування та підтримки системи в робочому стані. В першу чергу трудність полягає в суміщенні даних різних видів обліку. Постає питання про альтернативні способи автоматизації управлінського обліку.

При створенні програмного продукту автоматизації обліку власними силами успіх в першу чергу залежить від кваліфікації фахівців. Якщо підприємство являє собою середній бізнес, то цього виявляється цілком достатньо, щоб повністю задовольнити потреби керівництва. Більш того, фахівці при необхідності цілком можуть змінити структуру системи у зв'язку зі змінами в самому підприємстві або в напрямках його діяльності. Альтернативою цього етапу є придбання спеціалізованого програмного продукту.

Впровадження можна робити своїми силами, можна замовити постачальнику програмного забезпечення. Якщо прийнято рішення замовляти автоматизацію у спеціалізованої організації, то необхідно приготуватися до додаткових грошових витрат, оскільки якісна автомати-

зація не може обійтися дешево, так як вона займає досить багато часу і вимагає кваліфікованих і досвідчених фахівців.

Спеціалізовані програми, створені під конкретні вимоги об'єкта автоматизації, для ведення обліку найбільш підходять для підприємства, а саме: на базі однієї платформи розробляється унікальна модель (аналогічно відбувається впровадження ERP-систем).

Впровадження ERP-системи досить тривала і дорога операція, яка при вдалому впровадженні дозволяє автоматизувати не тільки ведення обліку, а й автоматизацію процесу управління закупівлями, запасами і т. д. Однак керівництво підприємств не завжди приймає рішення по впровадженню даних систем, тому що існує декілька обмежень, а саме: занадто висока ціна програмного продукту, послуг з впровадження та висока ймовірність невдалого впровадження.

Для того щоб ефективно провести автоматизацію, слід в першу чергу добре уявляти собі, що ж таке – автоматизований бухгалтерський облік. На перший погляд, все просто, і навіть така постановка питання здається трохи вигаданою, тому існує думка, що автоматизований бухгалтерський облік – це просто коли бухгалтерський облік ведеться на комп'ютері. Слід усвідомлювати, що впровадження бухгалтерської програми ефективно тільки тоді, коли наслідком є підвищення ефективності та поліпшення якості ведення обліку на підприємстві. Це може виражатися в:

- упорядкуванні бухгалтерського обліку;
- збільшенні кількості інформації, що одержується з бухгалтерського обліку;
- зниженні кількості бухгалтерських помилок;
- підвищенні оперативності бухгалтерського обліку;
- підвищенні економічності бухгалтерського обліку.

Якщо такого покращення не відбулося, то автоматизація обліку безперспективна – вона не принесе кінцевого результату, сам же по собі перехід від заповнення паперових журналів-ордерів на натискання комп'ютерних клавіш поліпшенням не можна назвати. Таку ситуацію слід швидше називати псевдоавтоматизацією.

Лише тоді, коли визначені цілі автоматизації, її масштаб і порядок, зроблена постановка задачі, обрана та придбана оптимальна для підприємства програма і вирішені технічні питання, можна приступати до роботи з бухгалтерською програмою.

Всі широко відомі програми автоматизації бухгалтерського обліку (і великі, і малі) мають аналогічний набір змінних частин, тому правильний процес налаштування будь-якої програми можна проводити у хронологічному порядку:

1. Налаштування плану рахунків відповідно до особливостей підприємства, проведеною оптимізацією обліку та постановкою завдання.

2. Налаштування типових проводок відповідно до особливостей підприємства, проведе-

ною оптимізацією бухгалтерського обліку та постановкою завдання.

3. Налаштування форм первинних документів відповідно до особливостей підприємства та проведеною оптимізацією бухгалтерського обліку та постановкою завдання.

4. Налаштування форм бухгалтерської звітності та розрахунків за податками відповідно до особливостей підприємства, проведеною оптимізацією бухгалтерського обліку та постановкою завдання (при якісній автоматизації обліку вся щоквартальна звітність повинна обов'язково складатися автоматично).

Коли бухгалтерська програма налаштована, можна починати працювати, але важливо розуміти, що життя не стоїть на місці і рано чи пізно відбудеться один з двох фактів (або обидва разом):

- змінюється характер господарської діяльності підприємства, і доведеться перенастроювати план рахунків, форми первинної документації або автоматичні проводки за типовими господарськими операціями;

- змінюються форми бухгалтерської звітності та розрахунків з податків, і треба буде проводити доналаштування цих форм. Слід зазначити, що більшість фірм-виробників програмних продуктів пильно стежать за зміною форм звітності та своєчасно пропонують користувачам своїх програм нові форми, але, тим не менш, навіть нову форму на практиці доводиться доналаштувати з урахуванням специфіки плану рахунків і типових проводок на кожному підприємстві.

Сьогодні ведеться багато суперечок про актуальність певного підходу для автоматизації підприємств. Але найбільш грамотним і правильним підходом буде вважатися так званий «західний». За основу такого підходу можна взяти наступне твердження: «Автоматизація процесів підприємства повинна бути ефективною і впливати зі стратегії процвітання підприємства». Іншими словами, необхідно автоматизувати ті завдання, які можуть сприяти досягненню мети підприємства. При цьому будь-яка задача автоматизації буде оцінена з позиції «Ефективність/Ціна».

Даний підхід дійсно називають правильним, навіть майже ідеальним. Суть підходу полягає в наступному:

1. Виходячи зі стратегії і цілей підприємства, виділяються ділянки обліку, що потребують якісного поліпшення.

2. Для будь-якої ділянки обліку ставиться певне завдання автоматизації, що дозволяє підвищити ефективність.

3. Можливий ефект від задачі автоматизації обліку оцінюється заздалегідь і зазвичай порівнюється з витратами на впровадження.

4. Автоматизація та реорганізація обліку підприємства.

Однак для підходу до автоматизації бізнес-процесів підприємств необхідно враховувати наступні факти:

– досить низька кваліфікація персоналу у сфері управління, менеджменту, можлива відсутність грамотності в управлінні з застосуванням інформаційних технологій;

– відсутність чітких та ефективних методик планування ресурсів і діяльності;

– нерозвиненість інформаційно-технічної інфраструктури;

– завдання автоматизації управління (облік і планування) вирішені окремими локальними завданнями, які розвивати і підтримувати часто нікому.

Виходячи з реалій, необхідно враховувати найжорсткіші вимоги у веденні податкового та бухгалтерського обліку. Ці завдання забирають досить багато ресурсів у підприємства і не завжди правильно підтримуються системами в комплексі.

Таким чином, для автоматизації підприємств можна запропонувати свій підхід і сформулювати у наступних тезах:

– спочатку автоматизація спрямована на більш зрозумілі співробітникам підприємства процеси – контроль та облік;

– поступова автоматизація бізнес-процесів підприємства;

– залучення керівництва підприємства в автоматизацію бізнес-процесів;

– еволюційний ріст і розвиток інформаційної системи.

Розроблений спеціально для підприємств підхід дає наступні переваги:

– автоматизація процесів контролю та обліку дозволяє вирішити завдання податкового і бухгалтерського обліку і переорієнтуватися на вирішення завдань управління і планування;

– підприємство не витрачає великих коштів на комплексну автоматизацію;

– залучення в процеси автоматизації керівництва, і поступова автоматизація дозволяє простежити зв'язок між процесами управління та IT-рішеннями, підвищує кваліфікацію керівництва;

– отримання своєчасних і точних облікових даних дозволяє розглянути проблеми, які пов'язані з витратами на використання додаткових ресурсів, що підштовхує керівництво до вдосконалення бізнес-процесів.

Висновки. Усі розглянуті варіанти автоматизації обліку, звичайно ж, мають право на

існування, однак основна причина проблем, що виникають при веденні обліку, це те, що будь-яке підприємство в період свого існування схильне до різних змін в організаційній та фінансовій структурі, у напрямках діяльності, збуту і т. д., відповідно, змінюється і структура системи обліку. Однак не можна однозначно визначити, в якій бухгалтерській програмі легше буде зробити поточні зміни, не порушивши при цьому логіки розрахунків. З іншого боку, в більшості випадків набагато простіше, і найголовніше дешевше, вносити зміни в програми створені власними силами. Так як в програмах, створених своїми силами, для користувачів зрозуміла логіка розрахунків, а що стосується спеціалізованих програм, то в них, як правило, закладена можливість внесення серйозних змін структури системи.

Напрямок подальшого дослідження є розробка оптимальної методики, що дозволить у короткий термін та з мінімальними витратами запровадити елементи автоматизації обліку на підприємстві.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лобов С.П. Методи оцінки економічного ефекту від використання автоматизованих інформаційних систем при плануванні закупівель / С.П. Лобов // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2013. – Вип. 4 (41). – С. 176–181.
2. Букало Н.А. Автоматизація обліку в сучасних умовах / Н.А. Букало // Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія «Економіка». – 2013. – Вип. 33. – Ч. II. – С. 56–59.
3. Петіна Л.В. Особливості автоматизації управлінського та бухгалтерського обліку на сільськогосподарських підприємствах / Л.В. Петіна // Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія «Економіка». – 2010. – Вип. 25. – Ч. I. – С. 26–29.
4. Пономарьова Т.В. Автоматизація обліку розрахунків з ПДВ: підходи та практичні рішення / Т.В. Пономарьова // Вісник НТУ «ХПІ». Серія «Технічний прогрес і ефективність виробництва». – Х.: НТУ «ХПІ». – 2013. – № 61 (1040) – С. 22–29.
5. Полянська О.А. Проблемні аспекти автоматизації управлінського обліку / О.А. Полянська // Вісник Львівської комерційної академії. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії. – 2011. – Вип. 35. – С. 286–290.
6. Славкова О.П. Автоматизація обліково-аналітичних процедур отримання інформації / О.П. Славкова, С.А. Гаркуша // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Т. 1. – 2013. – Вип. 2 (7). – Полтава: ПДАА. – С. 19–25.